

RŪTA KUPETYTĖ

Vilniaus universitetas, Lietuva
Vilnius University, Lithuania

DISKURSO ANALIZĖ TAIKANT STUARTO HALLO „KODAVIMO / DEKODAVIMO“ MODELĮ

Discourse Analysis Applying
Stuart Hall's „Encoding/Decoding“ Model

SUMMARY

This theoretical publication constructs a new analytical tool using the „Encoding/Decoding“ model created by one of the founding figures of the school of British Cultural Studies. Hall, who developed this model, did not offer an analytical tool for applying the model in empirical research, so researchers combined it with various methods. This publication offers a new critical discourse analysis approach. Based on the method of integrated literature review, the publication aims to combine Hall's „Encoding/Decoding“ model with Norman Fairclough's three-dimensional critical discourse analysis model. Such a connection makes it possible to ensure methodological triangulation and combine the two models emerging from critical theory.

SANTRAUKA

Šioje teorinėje publikacijoje konstruojamas naujas analizės įrankis taikant vieno iš Britų kultūros studijų kūrėjo Stuardo Hallo pranešimo „Kodavimo / dekodavimo“ modelį. Hallas, sukūręs šį modelį, nepasiūlė analizės įrankio, kaip modelį taikyti empiriniuose tyrimuose, todėl tyrėjai jį derina su įvairiais metodais. Šioje publikacijoje siūlomas naujas, t. y. kritinės diskurso analizės, požiūris. Publikacijoje, remiantis integruotos literatūros apžvalgos metodu, siekiama sujungti Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modelį su Normano Fairclougho trijų dimensijų kritinės diskurso analizės modeliu. Tokia jungtis leidžia užtikrinti metodologinę trianguliaciją ir susieti du iš kritinės teorijos kylančius modelius.

RAKTAŽODŽIAI: kultūros studijos, kodavimo / dekodavimo modelis, kritinė teorija, integruota apžvalga.

KEY WORDS: cultural studies, encoding / decoding model, critical theory, integrated review.

IVADAS

1973 m. pristatytas britų kultūros studijų atstovo Stuardo Hallo televizinio diskurso „Kodavimo / dekodavimo“ modelis (Hall 1973), apimantis pranešimo kūrimą, siuntimą ir interpretavimą, aktyviai taikomas iki šiol, pasitelkiant jį tiek socialiniuose, humanitariniuose moksluose, tiek kaip tarpdisciplininę priemonę derinant su gamtos ar technologijų mokslų kryptimis. Pagrindinė modelio idėja ta, kad komunikacijos procese siuntėjas-koduotojas žinutėje koduoja hegemoninį požiūrį, kuris remiasi vyraujančiu sociokultūriniu ir politiniu kontekstu, tačiau gavėjas-dekoduotojas pranešimą dekoduoja nebūtinai taip, kaip to norėjo siuntėjas, ir remiasi savo sociokultūriniu bei politiniu kontekstu (Hall 1973). Nors modelis iki šiol plačiai taikomas, jis sulaukia nemažai kritikos, bandymų jį adaptuoti ir pildyti. Pats Hallas teigė, kad nekūrė modelio, kuris tiek ilgai ir aktyviai būtų taikomas empiriniuose tyrimuose, modelis tik siūlo teorinę priemonę bei atveria naujus klausimus, todėl jis turi būti toliau plėtojamas ir keičiamas. Hallas pažymėjo, kad tai, ką jis aprašė, tėra idealios, teorinės ir dedukcinės pozicijos, tačiau ne empirinės (Hall 1994). Todėl tyrėjai, taikydami „Kodavimo / dekodavimo“ modelį, ieško vis naujų

metodų, kurie padėtų jį pritaikyti empiriniuose tyrimuose. Dažniausiai darbuose, kuriuose remiamasi Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modeliu kaip teorine priemone, greta pasitelkiami turinio, tematinės ar tekstinės analizės metodai. Pažymėtina, kad dalis tyrėjų modelį bando taikyti ne tik kaip teorinę priemonę, bet ir kaip metodą, kuris leidžia skirstyti analizuojamą medžiagą į Hallo siūlomus dekodavimo variantus ir tokiu būdu, nors to ir neįvardydami, kaip metodą pasitelkia dedukcinę turinio analizę su trimis iš anksto žinomomis kategorijomis.

Šiame darbe siekiama pasiūlyti naują metodologinę – diskurso analitinę priemonę taikant Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modelį. Darbe, remiantis integruotos literatūros apžvalgos metodu, kuris leidžia, siekiant sukurti teorinę priemonę ar modelį, sintezuoti ir nagrinėti įvairią literatūrą (Snyder 2019), keliamas tikslas – sujungti Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modelį su vienu populiariausių diskurso analizės įrankių – Normano Fairclougho trijų dimensijų kritinės diskurso analizės modeliu. Tokiu būdu siekiama geriau užtikrinti kokybiniams tyrimams keliamus tikėtinumą, perkeliamumą, priklausomumą ir patvirtinamumą reikalavimus trianguliuojant tyrimo procedūras.

HALLO „KODAVIMO / DEKODAVIMO“ MODELIO SAMPRATA

Stuardo Hallo modelis kildinamas iš kritinės teorijos, semiologijos ir diskurso analizės. Šių kryptių įtaka juntama ir Hallo vartojamame žodyne bei gausiai naudojamuose hipertekstuose, kurie pa-

sitelkiami aprašant kodavimo / dekodavimo procesą (Hall 1973). Modelio atspirties tašku laikytina iki tol masinės komunikacijos tyrimuose populiarių transmišinių komunikacijos modelių, kur komu-

nikuojamas pranešimas gavėjui perduodamas taip, kaip to norėjo siuntėjas, be galimybės siuntėjui jį interpretuoti, kritika. Hallas komunikaciją traktuoja kaip gerokai sudėtingesnę procesą ir siūlo į jį žiūrėti kaip į cirkuliacinį, kur tiek pranešimo siuntimas, tiek gavimas yra vienas kitą lemiantys veiksniai (Hall 1973: 4), gavėjas laikomas aktyviu komunikacijos proceso dalyviu, o siuntėjo koduota prasmė gali kisti. Aktyvios auditorijos koncepcija šiame modelyje stipriai siejasi su kritinės teorijos samprata, kurioje akcentuojama aktyvaus veikėjo ir sąmonės svarba visuomenėje (Leonavičius, Norkus & Tereškinas 2005: 274). Kritinės teorijos pradininkai, pavyzdžiui, Adorno ar Horkheimeris, neišskyrė aktyvios auditorijos vaidmens (Horkheimer & Adorno 2006: 159–219). Tad galima teigti, kad Hallo teorija gana smarkiai nutolo nuo kritiškosios mokyklos pradininkų komunikacinio determinizmo idėjos, kai siunčiamą pranešimą gavėjas supranta taip, kaip to pageidavo siuntėjas (Kirtiklis 2009). Taip pat, atsižvelgiant į stiprią Louis Althussero (kaip teigia Hallas, jis vadovaujasi Althussero pozicija, kad ideologija yra visur (Hall 1994)) ir Antonio Gramsci darbų poveikį Hallo mąstymui, ypač svarbios tampa ideologijos ir hegemonijos sąvokos, darančios įtaką komunikacijos procesui (Davis 2004: 60–66). Iš kritinės teorijos atkeliauja ir „Kodavimo / dekodavimo“ modelio etapų apibrėžimai. Pabrėžtina, kad Hallas nevarčiau įprastai komunikacijos modeliuose vartojamų siuntėjo ir gavėjo sąvokų. Šiems apibūdinti pasitelkiamos iš marksistinės prekių gamybos teorijos kildinamos gamintojo (koduotojo) ir vartotojo (deko-

duotojo) sąvokos, o apie visą komunikacijos procesą siūloma galvoti pasitelkiant tokias sąvokas kaip gamyba ir cirkuliacija (šiuose etapuose vyksta pranešimo kodavimas, į kurį siekiama įtraukti dominuojančias ideologijas, vertybes ir įsitikinimus. Pranešimo kodavimui įtaką daro reikšmių struktūros, kylančios iš techninės infrastruktūros, gamybos santykių, žinojimo sistemų) bei vartojimas ir reprodukcija (šiuos etapus reikėtų laikyti dekodavimo arba interpretacijos tarpsniu, kai gavėjas yra aktyvus dalyvis ir pranešimą interpretuoja remdamasis savo reikšmių struktūromis, kurios kaip ir gamybos tarpsniu yra nulemtos techninės infrastruktūros, gamybos santykių ir žinojimo sistemų (Davis 2004: 60–66)).

Įprasta, kad komunikacija laikoma efektyvia, kai pranešimas dekoduojamas taip, kaip to norėjo siuntėjas. Tačiau remiantis Hallo aiškinimu, tiek gamintojas, tiek vartotojas komunikaciniame procese yra aktyvūs dalyviai ir tai, kaip bus dekodotas pranešimas, nėra nulemta iš anksto. Pranešimo reikšmėms apibūdinti Hallas vartoja polisemiškumo (Hall 1973) sąvoką, kuri reiškia, kad pranešimas turi daug potencialių reikšmių, todėl vartotojas gali jį dekoduoti įvairiai. Hallas išskiria tris galimus pranešimo dekodavimo variantus: dominuojantį / hegemoninį, derybinį ir opozicinį. Dominuojančio / hegemoninio dekodavimo atveju pranešimas suvokiamas taip, kaip to norėjo siuntėjas, opozicinio – pranešimas dekoduojamas priešinga reikšme, nei to norėjo siuntėjas, derybinio dekodavimo atveju gavėjas priima dominuojantį kodą, tačiau su juo sutinka tik iš dalies. Pabrėžtina, kad linijiniuose komunikacijos mo-

deliuose kitoks pranešimo suvokimas, nei to norėjo siuntėjas, paprastai aiškina-
mas kaip komunikaciniai-techniniai truk-
džiai, pavyzdžiui, triukšmas, o Hallas
išskiria ne tik komunikacines-technines
problemas, kurias apibrėžiamos kaip de-
notacinio lygmens, bet ir konotacinį ly-
gmenį, kur supratimas kyla iš konteksto,
nulemtu tokių veiksnių kaip sociokultu-
rūrinės, politinė ir kitos patirtys. Šiuo
atveju denotacinio ir konotacinio ly-
gmens sąvokas, taip pat kaip ir kodo,
Hallas perima iš prancūzų semiotiko
Rolando Barthes'o (Davis 2004: 60–66).

Nors „Kodavimo / dekodavimo“ mo-
delis plačiai taikomas, Hallo idėjos su-
laukia nemažai kritikos. Kaip ryškiau-
sius pavyzdžius galima įvardyti Davidą
Morlį, kuris vienas pirmųjų „Kodavimo /
dekodavimo“ modelį pritaikė praktikoje
ir teigė, kad dekodavimą būtina skaidyti
į teksto supratimą ir vertinimą (Morley
1980). Teksto supratimą galima aiškinti
kaip tiesioginį supratimą, ką norėjo pa-
sakyti siuntėjas, o teksto vertinimą –
teksto susiejimą su ideologine pozicija
(Schröder 2000). Kimas C. Schröderis,
kuris modelį priskiria ne tik Hallui, bet
ir jį adaptavusiam Morliui, kritikuoja,

kad remiantis Hallo vertinimu, žinia-
sklaidos priemonė, siunčianti pranešimą,
tampa dominuojančios ideologijos skei-
dėja ir be jokių alternatyvų siekia audi-
torijai primesti dominuojančią tvarką
(Schröder 2000). Sventas Rossas siūlo,
sprendžiant šią problemą, modelį pada-
linti į dvi dalis – semiotinę ir ideologinę
(Ross 2011). Viename naujausių straips-
nių Wu ir Bergamasas, apibendrinami
mokslininkų diskusijas, kylančias dėl
Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ mode-
lio, išskiria šias problemas: polisemija,
estetika ir kodavimo pozicija (Wu &
Bergman 2019). Anot mokslininkų, poli-
semijos problema kyla dėl to, kad mo-
delyje iš anksto numatomi trys galimi
dekodavimo reikšmių variantai, tačiau
neatsižvelgiama į tai, kad auditorija ga-
li sukurti ir savo prasmes. Estetikos pro-
blema susijusi su tuo, kad televizijos
ekrane matomas vaizdas gali paveikti ir
teksto suvokimą. Kodavimo pozicijų
klausimas kyla dėl to, kad anot Hallo,
kodavimas visada vyksta dominuojan-
čioje hegemoninėje pozicijoje, tačiau
ignoruojama, kad žiniasklaida kurdama
žinutes taip pat gali turėti savo poziciją
dominuojančios hegemonijos atžvilgiu.

FAIRCLOUGHO TRIJŲ DIMENSIJŲ KRITINĖS DISKURSO ANALIZĖS MODELIO SAMPRATA

Normano Fairclougho trijų dimensijų
diskurso analizės modelis grindžiamas
idėja, kad tekstai negali būti suprasti arba
analizuojami atskirai. Juos būtina anali-
zuoti sąveikoje su kitais tekstais ir socia-
liniu kontekstu (Philips & Jorgensen 2002:
64–65). Faircloughas siūlo diskursą nagri-
nėti trimis lygmenimis: teksto, diskursy-

vios praktikos ir socialinės praktikos.
Teksto lygmenyje, naudojant lingvistinius
įrankius, atliekama teksto analizė ir apra-
šomos formaliosios teksto ypatybės, pa-
vyzdžiui, žodynas, gramatika, sintaksė,
sakinio darna ir t. t. (Fairclough 2010: 57;
Philips & Jorgensen 2002: 60–96). Diskur-
syvios praktikos lygmenyje interpretuo-

jami procesai, susiję su teksto gamybos ir vartojimo aspektais, analizuojama, kaip tekstai buvo pagaminti, ar tekstų autoriai remiasi jau egzistuojančiais diskursais ir žanrais, be to, kaip jie interpretuojami

(Fairclough 2010: 58–59; Philips & Jorgensen 2002: 60–96). Socialinės praktikos lygmenyje aiškinami platesni socialiniai, kultūriniai kontekstai, kuriuose kuriamas diskursas (Fairclough 1995: 62).

„KODAVIMO / DEKODAVIMO“ IR TRIJŲ DIMENSIJŲ ANALIZĖS MODELIO JUNGIMAS

Pažymėtina, kad tiek kritinė tradicija, kuria remiasi Faircloughas, tiek kultūros studijos, kuriomis remiasi Hallas, tarpusavyje glaudžiai susijusios, o nemaža dalis autorių kultūros studijas apskritai laiko kritinės komunikacijos paradigmos dalimi. Pavyzdžiui, remiantis Stephenu W. Littlejohnu, Karen A. Foss ir Johnu G. Oetzel, kritinė komunikacijos paradigma skyla į kelias tarpusavyje susijusias kryptis: Frankfurto mokyklą ir komunikacijos veiksmo teoriją, kultūros studijas, poststruktūralizmą, postkolonializmą, feministinę teoriją ir kritinę retoriką (S. W. Littlejohn, Foss & Oetzel 2017: 433–455). Šiose kryptyse ypač stipriai tarpusavyje susijusiais ryšiais reikėtų laikyti Frankfurto mokyklą ir Britų kultūros studijas. Kritiniai ir kultūriniai komunikacijos tyrimai kildinami iš marksistinio požiūrio į visuomenę ir kultūrą, tačiau kartu apimama ir semiotika, struktūralizmas, sociologija, retorika, lyčių studijos ir kitos sritys, padedančios atskleisti orientavimąsi į konkrečią problemą, galią, ideologiją, socialinę nelygybę, socialinį ir istorinį kontekstą (Kellner 2006). Kultūros studijos formavosi britų Birmingemo kritinių ir kultūrinių tyrimų centre. Tačiau, kaip jau minėta, kritinės teorijos, kritinės diskurso analizės ir kultūros studijos yra labai susijusios ir jų tarpusavio

ryšiai vertintini kaip reikšmingi, pirmiausia, pasak Elfridos K. Dewi, dėl bendro kritinės teorijos pamato (Dewi, 2018). Esminiu skirtumu komunikacinėje perspektyvoje tarp Frankfurto mokyklos ir Britų kultūros studijų galima laikyti tai, kad kitaip nei Frankfurto mokyklos pradininkai, Kultūros studijų atstovai daug dėmesio skyrė auditorijos vaidmeniui, kuri komunikacijos procese laikoma aktyvia ir galinčia priešintis dominuojančiai ideologijai (Kellner 2006).

Jungiant Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ ir Fairclougho trijų dimensijų kritinės diskurso analizės modelius, pirmiausia siūloma įtraukti Hallo pasiūlytus tris pranešimo dekodavimo variantus: dominuojantį / hegemoninį, derybinį ir opozicinį, kurių pats Hallas atskirai modelyje nevaizdavo, taip pat alternatyvų / kitą dekodavimo variantą, apie kurio būtinybę kalba modelio kritikai.

Analizuojant pranešimo dekodavimą ir priskyrimą vienam iš Hallo pasiūlytų dekodavimo variantų, siūloma remtis Fairclougho modelio tekstinės analizės lygmeniu. Skirtinguose tekstuose vis kitos teksto savybės gali tapti reikšmingos, todėl ieškomas tipologijas reikia pritaikyti konkrečiau tyrimo tikslui, o pirminiu tarpsniu siekti išanalizuoti kuo daugiau tipologijų. Nemažai tipologijų, kurių rei-

kėtų ieškoti atliekant tekstinę analizę, įvairiuose darbuose yra pateikęs pats Faircloughas, tačiau tyrėjai dažnai remiasi ir kitais autoriais, kurie padeda lingvistiškai paaiškinti nagrinėjamas tipologijas.

Diskursyvosios praktikos lygmenyje, jei įmanoma, siekiama nustatyti dekoduojamo teksto sąsajas su koduotu tekstu. Šis etapas smarkiai siejasi su Hallo vartojamomis gamintojo (koduotojo) ir vartotojo (dekoduotojo) sąvokomis ir kodavimą bei dekodavimą nulemiančiomis gamybos santykių bei techninės infrastruktūros terminais. Šiame etape svarbios tampa Fairclougho naudojami interdiskursyvumo, kuris atsiranda, kai komunikaciniame įvykyje artikuliuojami skirtingi diskursai ir žanrai, bei intertekstualumo, kai remiamasi kitais tekstais, terminai. Dar vienas Fairclougho vartojamas terminas – diskurso tvarka, kurios analizė leidžia svarstyti apie tai, ar diskursyvi praktika atkuria ar pertvarko esamą tvarką (Philips & Jorgensen

2002: 60–96). Siekiant nustatysi, koks kontekstas nulėmė kokį nors pranešimo kodavimą ir dekodavimą, remiamasi Hallo techninės infrastruktūros (pvz., institucinė transliavimo struktūra, gamybos tvarka, techniniai įgūdžiai) ir gamybos santykių (pvz., profesinės ideologijos, institucinės žinios) reikšmių struktūromis (Hall 1973).

Sociokultūrinės praktikos lygmenyje siekiama paaiškinti platesnį sociokultūrinį ir politinį kontekstus, kuriuose kuriamas diskursas koduojamas ir dekoduojamas. Šį kontekstą Hallo modelyje apibrėžia žinojimo sistemos, kurias Hallas aiškina kaip apibrėžimus ir prielaidas apie auditoriją (Hall 1973). Socialinės ir diskursyvosios praktikos etapų paaiškinimas leidžia grįžti prie pirmojo tekstinės analizės lygmens ir paaiškinti platesnį socialinį ir kultūrinį kontekstą, kodėl pranešimo dekodavimas buvo priskirtas vienam iš Hallo pasiūlytų dekodavimo variantų, atlikus tekstinę analizę.

IŠVADOS

Mokslininkai empiriniuose tyrimuose pasitelkdami Stuardo Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modelį kaip teorinę priemonę dažniausiai jo taikymą derina su turinio, tematinės ar tekstinės analizės metodais. Hallo „Kodavimo / dekodavimo“ modelio ir Fairclougho trijų dimensijų kritinės diskurso analizės modelio jungtis siūlo taikyti diskurso analitinį požiūrį. Pagrindas šių dviejų modelių jungimui kyla iš kritinės teorijos pamato tiek „Kodavimo / dekodavimo“, tiek trijų dimensijų kritinės diskurso analizės modelio idėjose. Tokia jungtis leidžia aiškiau apibrėžti ir paaiškinti, kodėl tyrėjas, taikydamas

Hallo modelį, pranešimo dekodavimą priskiria dominuojančiam / hegemoniniam, derybiniam, opoziciniam ar kitam siūlomam variantui, nes Fairclougho tekstinės analizės lygmuo leidžia aiškiau aprašyti tyrimo procedūras ir aiškiau užtikrinti kokybiniais tyrimams keliamus tikėtinumą, perkeliatumą, priklausomumą ir patvirtinamumą reikalavimus, kurių užtikrinimas panašius tyrimus leidžia pakartoti ir kitiems tyrėjams bei patikrinti jų patikimumą. Fairclougho diskursyvaus lygmens ir socialinės praktikos dimensijos leidžia susieti koduojamus ir dekoduojamus tekstus su Hallo

siūlomomis reikšmių struktūromis – technine infrastruktūra, gamybos santykiniais ir žinojimo sistemomis, kurios leidžia remiantis ne tik tekstine analize, bet ir platesniu socialiniu ir kultūriniu kon-

tekstu, paaiškinti, kaip pranešimas buvo koduotas ir dekodotas bei užtikrinti metodologinę trianguliaciją analizuojant pranešimą keliais lygmenimis: tekstiniu, diskursyviu ir socialinės praktikos.

Literatūra

- Davis Helen. 2004. *Understanding Stuart Hall*. London: London: SAGE Publications.
- Dewi Elfrida K. 2018. Connecting Cultural Studies, Critical Theory and Critical Discourse Analysis: Past, Present, Future. *INA-Rxiv*. 01 21. Doi:10.31227/osf.io/84xg2 [žiūrėta 2022 06 14]
- Fairclough Norman. 1995. *Media discourse*. London: Arnold.
- Fairclough Norman. 2010. *Media discourse*. London: Blumsbury Academic.
- Galiža Raluca, Elena Bonta. 2016. Linguistic means of addressability and self-reference in press release headlines: A comparative study, *Interstudies Revista Centrului Interdisciplinar de Studiu Al Formelor Discursive Contemporane Interstud* 19: 101–109.
- Hall Stuart. 1973. *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham: University of Birmingham, Centre for Contemporary Cultural Studies.
- Hall Stuart. 1994. Reflections upon the Encoding/Decoding Model: An Interview with Stuart Hall, In *Viewing, Reading, Listening: Audiences and Cultural Reception*, edited by John Cruz and Justin Lewis, *Cultural Studies*. Boulder: Westview Press.
- Horkheimer Max, Adorno Theodor Wiesengrund. 2006. *Apšviestos dialektika: filosofiniai fragmentai*. Vilnius: Margi raštai.
- Durham Meenakshi Gigi, and Douglas M. Kellner, eds. 2012. *Media and cultural studies: Keyworks*. John Wiley & Sons.
- Jørgensen Marianne W., Louise J. Phillips. 2002. *Discourse analysis as theory and method*. Sage.
- Kirtiklis Kęstas. 2009. *Komunikacijos samprata šiuolaikinėje filosofijoje*. Daktaro disertacija: humanitariniai mokslai, filosofija (01 H). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Leonavičius Vylius, Norkus Zenonas, Tereškinas Artūras. 2005. *Sociologijos teorijos* [vadovėlis]. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Lincoln Yvonna S., Egon G. Guba. 1985. *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Littlejohn Stephen W., Foss Karen A., Oetzel John G. 2017. *Theories of human communication* (11th ed.). Long Grove [Ill.]: Waveland Press.
- Morley David G. 1980. *The nationwide audience*. British Film Institute.
- Nowak Jakub. 2016. Internet meme as meaningful discourse: Towards a theory of multiparticipant popular online content, *Central European Journal of Communication* 9 (16): 73–89.
- Rodman Gilbert B. 2018. The world we want: What we can still learn from Stuart Hall, *Journal of Communication Inquiry* 43 (1): 115–121. <https://doi.org/10.1177/0196859918806254> [žiūrėta 2022 05 07]
- Ross Sven. 2011. The encoding/decoding model revisited, *Annual Meeting of the International Communication Association*. Boston, MA.
- Schröder Kim Christian. 2000. Making sense of audience discourses: Towards a multidimensional model of mass media reception, *European Journal of Cultural Studies* 3 (2): 233–258. <https://doi.org/10.1177/136754940000300205> [žiūrėta 2022 06 08]
- Snyder Hannah. 2019. Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research* 104: 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039> [žiūrėta 2022 03 02]
- Woodstock Louise. 2016. “It’s kind of like an assault, you know”: media resisters’ meta-decoding practices of media culture, *Critical Studies in Media Communication* 33 (5): 399–408.
- Wu Shangwei, Tabe Bergman. 2019. An active, resistant audience – but in whose interest? : Online discussions on Chinese TV dramas as maintaining dominant ideology. *Participations: Journal of Audience & Reception Studies* 16.1: 7–129.